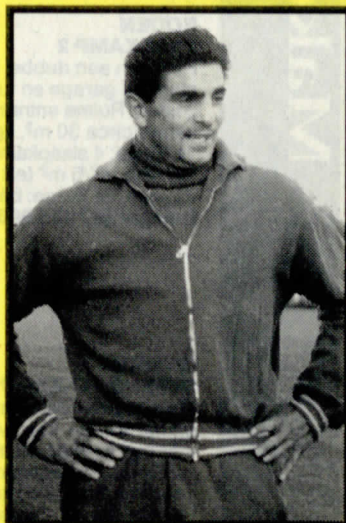

De betaalde voetballers van Veendam spelen in de eerste divisie, de amateurs van Veendam 1894 in de tweede klasse. Ooit vormden ze één club. De geschiedenis van 100 jaar Veenkoloniaal voetbal.

Willem Molema

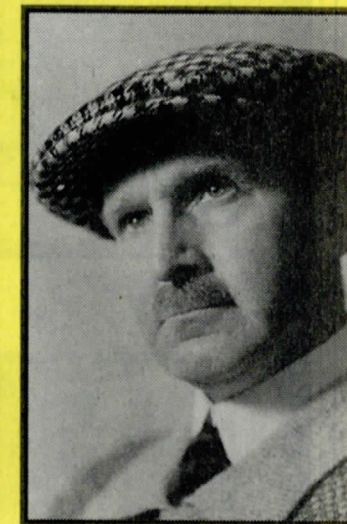
Het is zomer 1894. In Veendam, een plaats van ruim 10.500 inwoners, kan Maarten Jelles Zuidhoff, onderwijzer aan de school in de Kerklaan, alleen nog maar vertellen over de slechte voorzieningen waarin hij kinderen van zeelieden in de laatste tientallen jaren van deze eeuw heeft onderwezen. In een loods, een schuur of 'zo maar ergens' volgden zij de lessen van deze Veendammer onderwijzer. Van de 300 zeekapiteins die Veendam ooit heeft gehad, kwijnen de laatste weg. Een van de Hazewinkels heeft onlangs nog z'n 98-ste verjaardag gevierd en in het armenhuis, in het westelijke deel van de nog niet door de Winkler Prinsstraat doorsneden Kerklaan, nadert voor ex-kapitein Edzard van Driesten het einde. Het lijkt al weer lang geleden dat onder het wakend oog van schooldirecteur G. de Jager Meezenbroek honderd leerlingen de zeevaartschool in het gebouw Minerva aan de Kerklaan (later onder meer leeszaal en museum) bevolkten. De zeevaart mag dan anno 1894 geen synoniem meer zijn voor Veendam en de Veendamers, de scheepvaart bloeit er in dit Veenkoloniale dorp nog altijd volop. Geen asfaltbanen over het Oosterdiep, maar volop bedrijvigheid van binnenvaartschippers en scheepsjagers. Het Oosterdiep is in deze tijd ook het centrum van Veendam, terwijl aan de westelijke kant het Westerdiep als de tweede economische ader door Veendam vloeit. Het is vanzelfsprekend dat ook hier, langs de Prins Hendrikkade (later plein), van een industriële ontwikkeling sprake is. Beide diepen kennen twee

Doelman Frans de Munck, de bekendste voetballer die ooit bij Veendam speelde.

Het begin. De voetballers van Look Out in 1894.

Bruins Oving, het eerste erelid van Look Out en daarmee ook van de vv Veendam.

- Honderd jaar voetbal in Veendam -

Met dank aan de industrie

Veendam Noordelijk kampioen (seizoen 1931/32). Achter v.l.n.r.: J. Schekermans, H. Smidt, G. Knigge, J. Schott, K. Woltjes, E. Rosies, S. Snijder en E. van Wijk. Voor v.l.n.r.: J. Wever, W. Veenman, N. Timmer, J. Woltjes, L. v.d. Werf en J. Löhr.

11-6-1961: Voor de wedstrijd Veendam-KFC (0-2) biedt voorzitter R. T. Roelofs (rechts) Max Rosies (links) een presentje aan voor het spelen van zijn 500e wedstrijd. Tweede en derde van links Onno de Jong en Bart Nijland.

bezoek dat De Jonge en voorzitter Wilkens, telg uit het Veendammer fabrikantengeslacht, in 1954 brengen aan de KNVB. Veendam dreigt buiten de boot van het betaalde voetbal te vallen omdat de vereiste 50.000 gulden ontbreken. De Jonge: "Zegt die bondsvoorzitter tegen Wilkens: 'Ach meneer Wilkens, die 50.000 gulden is met Uw familie toch geen probleem?' Wilkens gaat vervolgens staan en zegt op dreigende toon: 'U zult inderdaad merken waartoe mijn familie in staat is als Veendam niet tot het betaald voetbal wordt toegelaten'. Een paar weken later zaten we in het betaald voetbal, uiteraard zonder die 50.000 gulden."

En zo zou de plaatselijke industrie de jaren erna Veendam nog regelmatig een handje helpen. Twee jaar na de start van het semi-profvoetbal besluit de ledenvergadering met 74 stemmen voor en drie tegen ondanks een tekort van 6.000 gulden toch door te gaan in de hoogste sectie van het georganiseerde voetbal in Nederland. Veendam overleeft talloze saneringen in het betaalde métier, ziet kans om beroemde voetballers als Paul Amara en Frans de Munck aan te trekken, krijgt in 1954 een hypermodern sportpark aan de Langeleegte, geeft in 1960 met de eerste lichtinstallatie het startsein van vele verbeteringen op het sportpark, komt als een van de eerste clubs van Nederland met verwarming op de zittribune en ontloopt in 1962 opnieuw een forse sanering wanneer twee eerste divisies worden samengevoegd. Talloze voetballers krijgen een baan bij de DWM-fabriek, later overgenomen door Avebe.

Reinder de Jonge, jarenlang secretaris van de voetbalclub, is ervan overtuigd dat de voetbalclub Veendam niet meer bestaan zou hebben als Avebe er niet was geweest, of beter gezegd, als de fanatieke directeur Ko Roelofs niet zo'n groot voetballiefhebber was geweest. Ook elftalleider Onno de Jong, die dit najaar na veertig jaar afscheid als elftalleider neemt, beaamt de - vooral financieel - belangrijke invloed van Roelofs/Avebe. De Jong: "Als we weer eens vast zaten, regelde Roelofs het een en ander. En dan zei hij:

een industriële ontwikkeling sprake is. Beide diepen tussen dwarsverbanden: de statige Kerklaan, met een reeks notabelen, onder wie artsen en bedrijfsdirecteuren, en nog weinig middenstand, en wat noordelijker de Nieuwelaan, een allee, ongeplaveid, maar geflankeerd door prachtige bomen, die pas vijftig jaar later de naam van de vermoorde plaatselijke verzetsheld Jakov Bruggema zou krijgen. Dat is in grote lijnen het beeld van Veendam anno 1894. Uitbreidingsplannen kent Veendam deze jaren nog niet. Er is zelfs nog geen sprake van komvorming tussen de Nieuwelaan en de Kerklaan, het zogenoemde plan Tusschendiepen dat pas twintig jaar later aan snee zou komen. Neen, Veendam is nog recht-toe-recht-aan, diepen, wijken, bruggen en slechts enkele straten. En weilanden natuurlijk. Veendam barst van het groen en daarom ook kan de latere Stationsstraat in het begin van deze eeuw nog Stationspark heten.

In deze omgeving logeert ook ene Bruins Oving uit Groningen. Zijn oom, dokter H.C. Mees, bewoont aan het Oosterdiep een kolossaal pand. Daarachter liggen de weilanden en daar tussendoor kronkelt het riviertje de Oude Ae. Op een van die weilanden, van slager en veehouder Philip B. Bendiks, een van de vele Joodse kooplieden die Veendam telt, staat Bruins Oving met een bal in z'n handen. Hij heeft bij het kort daarvoor opgerichte Be Quick een nieuwe sport ontdekt. Houden de meeste 'jongelieden' zich in deze tijd bezig met atletiek, wielrennen en gymnastiek, Bruins Oving is verzet op een spel dat voetbal heet. Het is ook een sport die bepaald nog niet als een volkssport betiteld kan worden in deze jaren. Behalve de uiterst gebrekkige materialen en het minimale materieel, weerhoudt de afwerende opstelling van ouders een rimpelloze deelname van hun kinderen aan het voetbalspel. In die stiekeme sfeer ontmoet Bruins Oving de Veendammer apothekerszoon Carel Herman Steenhuisen op dat weiland achter de woning van dokter Mees en vlakbij de Veenlusttuin, ongeveer op de plek waar later het ABC-complex zou worden gebouwd. Steenhuisen, die later tandarts zou worden en Veendam in

1917 verruilde voor de Watergraafsmeer in Amsterdam, is in 1894 een puber van een jaar of vijftien. Zonder dat hij het bij zijn eerste ontmoeting met Bruins Oving kan beseffen, zou hij de komende jaren uitgroeien tot de belangrijkste grondlegger van het georganiseerde voetbal in Veendam. Een historisch citaat: "Bruintje was zoo'n enthousiast voetballiefhebber dat hij onmogelijk voor de vacantietijd z'n bal in den steek kon laten, dus 'm ook mee naar Veendam nam in de hoop daar wel makkers te vinden die hij voor zijn sportieve liefhebberij kon interesseren. Dat ging echter niet zoo vlug. In de eerste dagen wilde niemand met hem spelen, tot op een gegeven oogenblik ik den smaak te pakken kreeg en met Bruins de propaganda ter hand nam," zijn de woorden van de toenmalige HBS-leerling over die beginperiode. Het onderlinge duel tussen Oving en Steenhuisen dijt al snel uit, want er zijn wel meer wetende Veendamers die willen weten welk gek balspel er in het hart van de Veenkoloniën is geïntroduceerd. Met plaatsgenoten als Herman Bakker, Koos van der Wijk, Pieter Thedinga, Eildert Branbergen, Nanno en Herman de Vries, Jan en Koos Schuur, Joseph Frank, Engbert Duintjer Hzn, Steven en Engbert Duintjer Mzn, Jan Muntendam en Herman Mees, zoon van de dokter en later een bekend kunstschilder, laten de sportieve Veendammer jongelui weten dat hun interesse niet alleen beperkt blijft tot de atletiek en de wielierclub VIOS. Geheel in (Engelse) stijl verbindt het groepje voetballers de naam Look-Out aan de eerste officiële voetbalclub in Veendam. Of, zoals Steenhuisen het in deze tijd vertaalt: "Kijk uit je gaten."

Desondanks blijft het voetbal in deze eerste jaren in Veendam, maar ook landelijk, een sport voor een select gezelschap. Look-Out, mede wegens gebrek aan structuur en tegenstanders nog zonder externe competitie, houdt het hoofd amper boven water. Dat dat, achteraf gezien, gelukt, hebben de Veendammer 'voetbaldeugnieten' niet in het minst te danken aan 'vreemdelingen', zeg maar de kostgangers die in Veendam of Wildervank (opleidingschool voor de posterijen) ver-

blijven. Het ledental schommelt de eerste jaren rond de tien. Uit brieven van Steenhuisen, die behalve met Bruins Oving ook goede contacten onderhoudt met diens broer Jaap Oving, blijkt dat de voetbalsport zich in deze eerste jaren nog in een elitaire sfeer bevindt. Zoals dat wordt bevestigd door enkele zinsneden uit een brief van Steenhuisen over het afvallen van het lid P. Vlieg en het ledenbestand. "Zijn oude lui waren bang voor zijn pootjes." En: "Onze stijve boeren-bukkens bijten nog niet hard toe." Zelfs vijf jaar na de oprichting heeft de voetbalclub Look-Out het nog moeilijk zich staande te houden. Van de 23 'werkende' (actieve) leden, de tien aspirant-leden en de dertig donateurs zijn er respectievelijk nog twaalf, twee en vijftien over. Steenhuisen kan, ondanks deze dreigende teloorgang, er nog wel lyrisch over schrijven. "We hebben dit jaar te maken gehad met een tegenwerking die zo langzamerhand ons voetbalvuur blust, onze veerkrachtige voetbalbeenen verlamt en ons ledental heeft doen afnemen. Het is voor zeker geen benijdenswaardige taak een jaarverslag te maken over een seizoen dat veel zorgen en verdrietigheden heeft gebaard. Alvorens echter te eindigen spreek ik nog de hoop uit dat men eensgezind de eenmaal begonnen taak voortzette, dat de heeren bestuursleden zoveel mogelijk hun functie mogen blijven waarnemen, want mijne heeren, waar hoop is, is leven en na regen komt zonneschijn. Ik heb gezegd," aldus Steenhuisen.

Die zon en donkere wolken wisselen elkaar in de jaren erna voortdurend af. Vooral als de voetbalsport begint te groeien, moet Look-Out het opnemen tegen andere voetbalclubs in Veendam. Het zijn veelal jongensclubs die snel weer verdwijnen, maar ook clubs die het langer volhouden, zoals Vitesse, Jupiter, Quick, Hurry Up en de katholieke vereniging VDS. Look-Out slaagt er in de loop der jaren alleen in door 'bloedtransfusies' het hoofd boven water te houden. In 1905 volgt de eerste fusie met Vitesse, maar de naam Look-Out blijft. De geboorte van prinses Juliana in 1909 heeft zelfs

grote gevolgen voor de voetbalsport in Veendam. De leden van Look-Out zijn zo enthousiast over de geboorte van de prinses dat de Engelse naam van de club wordt veranderd in een oer-Nederlandse: PJ (Prinses Juliana) Veendam. Het voorvoegsel zal evenwel binnen twee jaar verdwijnen. In 1919 volgt de belangrijkste samensmelting op het gebied van het georganiseerde voetbal in Veendam: de fusie van de arbeidersclub (rijk in leden, arm in geld) Jupiter met Veendam (rijk in geld, arm in leden). Een poging van Jupiter-leden om de nieuwe club te voorzien van de letters VJC (Veendam Jupiter Combinatie) strandt, omdat Jupiter niet tijdig een ontbindingsvergadering heeft uitgeschreven. Mede dankzij Pieter Thedinga blijft de naam Veendam bestaan. Het jaar 1919 is in een ander opzicht nog een belangrijk jaar voor Veendam. Het zal toeval zijn, maar uitgerend in het voormalige pand van dokter Mees aan het (Beneden) Oosterdiep vestigt zich dit jaar het aardappelmeelverkoopbureau AVB (later Avebe). Dit bedrijf zou, vooral in de jaren na de Tweede Wereldoorlog, onder de directie van R.T. (Ko) Roelofs, een belangrijke rol spelen in het (voort)bestaan van de (semi-prof)voetbalclub Veendam. Zo tussen 1920 en 1940 wordt de club echter vooral gerund door het schoolhoofd Jan Pieter Bloemhoff en werknemer Jans Schekermans van de aardappelmeelfabriek DWM en Co, later een onderdeel van Avebe. De plaatselijke industrie laat zich ook in de beginjaren van Veendam al gelden, al is de bijdrage bescheiden. Houthandel K. en J. Wilkens levert het zaagsel voor de (eerste) doel- en zijlijnen....

In de jaren dertig kent Veendam de sterkste sportieve periode, vooral door de inbreng van de gebroeders Koos en Jaap Woltjes, doelman Eppie Rosies en andere spelers als Luut van der Werf, Nanno en Rieks Timmer, Joke Schott, Wolter Veenman, Sievert Snijder, Geert Knigge en Hendrik Boomsema. Rosies groeit uit tot de beste doelman van het Noorden en volgens vele Veendamers is hij zelfs een betere doelman dan de toenmalige poortwachter van het Nederlands elftal, Van der Meulen. De technische aanvalder Jaap Woltjes brengt het vooral

door zijn Veenkoloniale bescheidenheid niet verder dan een eenmalig optreden in het Nederlands elftal. Dat gebeurt in het jaar waarin voor het eerst het wereldkampioenschap voetbal (in Uruguay) wordt gehouden. Woltjes speelt als vervanger van Ajacied Andriesen tegen Nottingham Forest (0-1 nederlaag).

Voor Veendam is 1932 het meest glorieuze jaar, want voor 13.000 toeschouwers wordt de laatste en beslissende competitiewedstrijd om het Noordelijk kampioenschap in het Be Quickstadion (architect ex-Veendam- en Be Quickspeler Evert van Linge) tegen Velocitas met 1-0 gewonnen door een treffer van Van der Werf. In de nationale kampioenscompetitie zorgt Veendam slechts voor grote nederlagen tegen PSV, Ajax, Feyenoord en SC Enschede en toch nog één uitoverwinning bij PSV. De plaatselijke industrie bemoeit zich in het begin van de jaren dertig voor het eerst nadrukkelijk met de voetbalclub. Dat gebeurt op initiatief van het oud-bestuurslid Pieter Thedinga die vanuit zijn woonplaats Amsterdam Veendammer notabelen vraagt zich in te zetten voor een hoger voetbalniveau in de Veenkoloniën. De latere secretaris van de Kamer van Koophandel, Melchior Bakker, boekhandelaar Derk de Lange, tandarts Jan ter Borg, gemeentesecretaris Leo Dik, de directeur van de Veendammer steennootknopenfabriek, Jan Th. Mulder, busondernemer Leo van der Ploeg (ook voorzitter geweest), directeur Jurrie Duintjer van de radiatorenfabriek en de latere directeur van de strostoffenfabriek De Vrijheid, Bernard Anton Poulie Wilkens, vormen in het voorjaar van 1930 een select gezelschap dat in sociëteit Veenlust een aanzet geeft tot een professionelere organisatie. Dat Veendam twee jaar later, in 1932, noordelijk kampioen wordt, lijkt meer toeval dan een gevolg van een beleidsmatige planning, want de industriëlen zien namelijk geen kans om 6.000 gulden op tafel te leggen voor een tweejarig contract voor een (eerste) trainer (Wim Vaal). Uitgerend deze Wim Vaal zou ruim twintig jaar later wel trainer van Veendam worden. Veendam moet zich in deze jaren nog 'behelpen' met een

Pool, Doboszinsky, opzichter bij de aardappelmeelfabriek DWM en Co. Maar een echte trainer, neen, dat zien de spelers niet in hem. De man weet overigens wel dat snelheid van elementair belang is voor de voetbalsport. "Es muss sein wie ein Pistolschuss" is zijn steevast uitdrukking.

Onder de beginperiode van Veendam kan in 1938 een streep worden gezet, want op 58-jarige leeftijd overlijdt Carel (Herman) Steenhuisen. De oprichter van Look-Out (Veendam) en tandarts, die de bekende radiovoetbalverslaggever Han Hollander en schaakgrootmeester dr. Max Euwe als patiënten had, overlijdt na een ziekbed van vier maanden.

De jaren veertig worden behalve door de oorlog ook gekenmerkt door de doorbraak van bestuurder Klaas Hartman. De redacteur van het dagblad de Noord-Ooster en de latere directeur van de stichting dienst sport en recreatie van de gemeente Veendam, zorgt er in het moeilijkste jaar van de oorlog voor dat er een 'illegaal' jubileumboek uitkomt in het kader van het 50-jarig bestaan. De Noord-Ooster levert het papier en drukkerij Hazewinkel in de Sarastraat drukt het boek. Klaas Hartman zou, samen met mensen als Roelofs, Schekermans en Bloemhoff, uitgroeien tot een van de belangrijkste bestuurders van Veendam en is de man die de basis legde voor de vele contacten met Duitse clubs.

Aan het eind van de jaren veertig en in de jaren vijftig, zestig en zeventig wordt de invloed van de industrie in het bestuur van Veendam steeds groter, Mannen als Reinder de Jonge, Jan de Vries en Bart Nijland (ook werknemers van Avebe), de fabrieksdirecteuren Johan Wortmann, Nico Frans Wilkens en Ko Roelofs vormen jarenlang het gezicht van de Veenkoloniale voetbalclub. Door de promotie van de tweede naar de eerste klasse in 1954, slaagt Veendam er ook in om aan het eind van dat jaar te behoren tot het selecte semi-profgezelschap dat aan de eerste betaald voetbalcompetitie in Nederland zal deelnemen. Hoe belangrijk in dit jaar de invloed van de Veendammer industrie is, blijkt uit een

weer eens vast zaten, regelde Roelofs het een en ander. En dan zei hij 'Het is geregeld, ga maar naar Auwen van de Amrobank'." Reinder de Jonge weet nog dat Roelofs in die tijd bij de Amrobank in Amsterdam alle kredieten voor de voetbalclub lospeuterde. "Ik denk dat in die tijd 80 procent van de omzet van de Amrobank op het conto kwam van Avebe. Roelofs was een punctuele man. Als we besprekingen hadden regelde hij de indeling van de zaak. Hij wilde bepaalde spelers altijd in de ogen kunnen kijken. Als op Avebe-vergaderingen de sponsoring van Avebe aan Veendam door een bepaalde boer van de orde werd gesteld, werd Roelofs altijd pijnlijk. Hij veegde dat soort vragen direct van tafel. 'Naar dat gelul wil ik niet eens luisteren', zei hij dan. We kregen van Avebe natuurlijk wel wat onder de tafel doorgeschoven, vooral voor etentjes. Bovendien hielden we vele besprekingen in kantines van Avebe-fabrieken. Roelofs kun je rustig de redder van het betaalde voetbal in Veendam noemen. Hij zag alleen maar elf spelers, die van Veendam."

Roelofs, die zich later als voorzitter van de Raad van bestuur wat op de achtergrond hield, moest in 1974 toezien dat de betaalde 'poot' van de voetbalvereniging Veendam (1894) als een zelfstandige stichting doorging. Een structuur waarvan hij zelf aanvankelijk geen voorstander was. De Avebe-directeur stierf in het harnas. Tijdens een vriendschappelijke wedstrijd tegen Vitesse in 1978 kreeg hij een beroerte. Nog diezelfde avond overleed hij. Veendam slaagde er in om een tot 1,5 miljoen gulden opgelopen schuld te reduceren tot negen ton door de verkoop van de spelers Jurrie Koolhof aan Vitesse en Roelf Jan Tiktak aan AZ'67. In het begin van de jaren tachtig werd onder leiding van advocaat Robert Knook en bestuurslid Kris Koch een groot-scheepse schuldsanering doorgevoerd, want toen kon R.T. Roelofs niet meer helpen.

Willem Molema, de schrijver van dit artikel, is ook de auteur van het boek 'De eeuwige spil in de samenleving' dat ter gelegenheid van honderd jaar voetbal in Veendam gisteren is verschenen. Van deze uitgave (f 32,50), zijn 500 exemplaren gedrukt.